

Napriek tomu, že zatiaľ nemáme k dispozícii žiadne konkrétne údaje, v akej miere u nás hrozí dievčatám z afrických krajín zmrzačenie genitálií, na túto skutočnosť nás čoraz častejšie upozorňujú úrady alebo súkromné osoby. Úrad pre mládež z Bad Oldesloe (pri Hamburgu) nás v minulom roku informoval o zámere egyptskej rodiny nechať po návrate obrezať obe svoje dcéry vo veku sedem a pol a osem a pol roka. V tom čase bola žiadosť o azyl tejto rodine zamietnutá a teraz čaká na odsun. Hlavné ťažkosti vyplývajú v tomto prípade z neistého statusu rodiny a zo skutočnosti, že rodičia (otec) si sami želajú obriezku.

Pred dvoma rokmi nadviazala s TERRE DES FEMMES kontakt žena z Hamburgu a upozornila na ohrozenie troch dievčat jednej rodiny z Gambie, ktoré majú byť poslané do Afriky, aby sa tam vykonala na nich obriezka. Otec žije už viac ako desať rokov v Nemecku, matka približne päť rokov. Ukázalo sa, že je ťažké nájsť vhodnú kontaktnú osobu, ktorá by rodine vysvetlila závažné právne, zdravotné a psychické súvislosti obriezky.

Máme indície o tom, že mrzačenie genitálií sa praktizuje aj v Nemecku, napríklad v okolí Kolína, Wiesbadenu a Mníchova. K tomu by som chcela odciťovať krátky úryvok zo, žiaľ, anonymného listu sudánskej ženy, adresovaného Fran P. Hosken: „... som už tri roky vydatá a mám dcéru. Moje tety chcú, aby bola obrezaná a infibulovaná ako ony. Mój muž tvrdí, že tureckí lekári v Nemecku to urobia bez bolesti a komplikácií. Stojí to 1000 mariek. ... O niekoľko týždňov pôjde moja dcéra, ktorá má teraz dva roky, k lekárovi, aby bola obrezaná a infibulovaná...“

Získavanie presných a konkrétnych údajov o ohrození afrických dievčat je ešte vždy veľmi ťažké. Pravdepodobne preto, lebo sa obriezka vo väčšine prípadov plánuje a praktizuje tajne, postihnuté dievčatá sú zastrášené a nikomu sa nezdoveryia, a v dôsledku nedostatočnej pozornosti ostávajú aj prípadné príznaky (zmeny v správani: letargia, strach, zmeny osobnosti atď.) bez povšimnutia.

TERRE DES FEMMES rozposlala v roku 1996 zdravotníckemu personálu v Nemecku dotazníky, aby sa dozvedela, v akej miere sa s týmto problémom stretávajú lekári/lekárky. Aj napriek nízkemu počtu doteraz vyplnených dotazníkov sa ukázalo, že celý rad zdravotníkov sa v praxi stretol s obrezanými ženami a že vo väčšine prípadov nie sú pre ne vytvorené optimálne liečebné podmienky.

Tieto príklady dokazujú, že už ani v Nemecku nemôžeme zatvárať oči pred existenciou podobných praktík.

Z toho vyplýva nutnosť konať na rôznych úrovniach.

Spoločnosť musí byť lepšie informovaná o mrzačení genitálií ako o porušovaní ľudských práv, o jeho rozsahu a následkoch. Treba vytvoriť kritické vedomie voči mrzačeniu genitálií a zvýšiť vnímavosť obyvateľstva. To platí predovšetkým pre skupiny povolání, ktoré sa môžu stretnúť s príslušnými rodinami alebo postihnutými; sú to napríklad lekári, pôrodné asistentky, pedagógovia, právnici a sociálni pracovníci. Informácie o mrzačení genitálií by sa mali stať súčasťou vzdelávacieho programu a ďalšieho vzdelávania pre tieto povolania, pretože z odpovedí v dotazníku vyplýva aj to, že lekári potrebujú informácie o tejto záležitosti.

Pre prístahovalkyne z afrických krajín, v ktorých sa praktizuje mrzačenie genitálií, je pobyt a život v Nemecku súčasne možnosťou uchrániť svoje dcéry pred obrezaním. Preto treba pomocou príslušných informačných materiálov vysvetľovať škodlivosť a nebezpečenstvo ženskej obriezky. Pomohlo by, keby sa Afričanky žijúce v Nemecku spojili a získali príslušnú podporu, pretože podobné iniciatívy vychádzali doteraz len od jednotlivcov.

Za veľmi dôležité považujeme zriadenie centrálného miesta, ktoré bude zbierať informácie a poskytovať ich odbornému personálu, médiám a súkromným osobám a na ktoré by sa mohli obrátiť aj postihnuté ženy.

Dôležitým opatrením, ako zabrániť mrzačeniu genitálií v Nemecku a vysvetliť túto problematiku, by bola jasná legislatívna norma. Žiadame preto explicitný zákaz akejkoľvek formy mrzačenia genitálií a jeho neobmedzené odsúdenie. Dobro dieťaťa a snaha o jeho ochranu musia byť najvyššou prioritou. Ďalej treba vypracovať konkrétne predpisy, ktoré zabránia tomu, aby boli dievčatá odvezené do zahraničia a tam podrobené obriezke.

Očakávame od spolkovej vlády dôsledné odsúdenie praxe mrzačenia genitálií dievčat a žien a akceptovanie dôsledkov, ktoré z tohto odsúdenia vyplývajú, okrem iného zapojenie prevencie mrzačenia genitálií do zdravotníckych projektov a plánovaného rodičovstva v rámci rozvojovej pomoci.

Sem patrí aj uznanie úteku pred mrzačením genitálií ako dôvod na udelenie azylu. V minulosti boli v tejto súvislosti vynesené dva protirečivé rozsudky. V júni 1996 udelil súd v Magdeburgu žene z Pobrežia slonoviny právo na azyl na základe hrozby zmrzačenia genitálií. Súd uznal mrzačenie genitálií za podstatný zásah podľa azylového práva a vylúčil možnosť úniku v domovskej krajine. Podľa správy z tlače z 5. 4. 1997 musela v júni 1996 žena so svojimi tromi dcérami odísť späť do Nigérie, napriek tomu, že dievčatám tam hrozilo zmrzačenie genitálií. Cudzinecký úrad nebral vyjadrenia ženy vážne.

Ukazuje sa, že napriek naliehavej potrebe konať, neboli ešte vyčerpané všetky možnosti na ochranu ohrozených dievčat.

Budeme sa aj naďalej sústreďovať na to, aby sa to v budúcnosti zmenilo.

Mali by sme spoločne prevziať veľkú zodpovednosť a zväziť všetky možnosti, aby mrzačením genitálií už neboli dievčatá a ženy týrané a zbavované práv a svojprávnoti.

K tomu patrí aj kladenie zásadných kritických otázok o motivácii, vykonávaní a následkoch takzvaných „operatívnych plastických“ zásahov tak pri pridelení pohľavia v prípadoch intersexuality, ako aj pri „korektúre“ genitálnych deformácií a anomálií (hypertrofia klitoris a pyskov) v Nemecku; pretože aj za týmito operáciami, ktoré sa robia zo pseudomedicínskych aspektov, sa skrýva podriadenie ľudí/žien (mužským) normám...

Z nemčiny preložila Alexandra Vikárová
Lauer, Ines: Auch in Europa und Deutschland werden Mädchen verstümmelt. In: Terre des Femmes 2/1997.

Deklarácia Organizácie spojených národov o odstránení násillia páchaného na ženách

PRIJATÁ V ROKU 1993

Valné zhromaždenie

uznávajúc naliehavú potrebu aplikovať všeobecné ľudské práva postavené na princípoch rovnosti, bezpečnosti, slobody, celistvosti a dôstojnosti všetkých ľudských bytostí na ženy,

berúc na vedomie, že tieto práva a princípy sú zakotvené v medzinárodných dokumentoch vrátane Všeobecnej deklarácie ľudských práv, Medzinárodnej dohody o občianskych a politických právach, Medzinárodnej dohody o ekonomických, sociálnych a kultúrnych právach, Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien a Dohovoru proti mučeniu a iným formám krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania,

uznávajúc, že účinná uskutočňovanie Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien má prispieť k odstráneniu násillia na ženách a že Deklarácia o odstránení násillia na ženách, ktorá je uvedená v nadchádzajúcom uznesení, zosilní a podporí tento proces,

súc znepokojené tým, že násillie páchané na ženách je prekážkou, ktorá bráni dosiahnuť rovnoprávnosť, pokrok a mier, ako to bolo konštatované v dokumente z Nairobi nazvanom *Stratégia budúcnosti na dosiahnutie pokroku*, v ktorom sa odporúča súhrn opatrení, ako bojovať proti násilliu na ženách a ako naplno realizovať Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien,

vyhlasujúc, že násillie páchané na ženách je porušovaním práv a základných slobôd žien, pretože znemožňuje alebo celkom anuluje možnosť žien využívať svoje ľudské práva a základné slobody; *súc znepokojené* dlhotrvajúcim neúspechom pri obraňovaní a podpore týchto práv a slobôd vo vzťahu k násilliu páchanom na ženách,

uznávajúc, že násillie páchané na ženách je demonštráciou historicky asymetricky rozdelenej moci medzi mužmi a ženami, ktorá viedla k nadvláde mužov nad

ženami a k diskriminácii žien a ktorá bránila ženám naplno rozvíjať svoje schopnosti, uznávajúc tiež, že násillie na ženách je jedným z rozhodujúcich spoločenských mechanizmov, pomocou ktorého sú ženy násillím zatlačané do podriadenej pozície oproti mužom,

súc znepokojení, že niektoré skupiny žien, napríklad ženy patriace k minoritám, k pôvodnému obyvateľstvu, ženy utečenkyni, ženy prístahovalkyne, ženy, ktoré žijú vo vidieckych oblastiach alebo v komunitách vzdialených od centier, ženy trpiace nedostatkom, ženy v rozličných ústavoch alebo vo väzbe, dievčatá, handicapované ženy, staré ženy a ženy, ktoré sa nachádzajú na miestach vojnových konfliktov, sú ozvlášť vystavené násilliu,

odvolávajúc sa na rezolúciu Rady pre ekonomické a sociálne záležitosti číslo 15 z roku 1990 z 24. mája 1990, v dodatku ktorej sa uvádza, že násillie na ženách v rodine a v spoločnosti je problémom, ktorý sa vyskytuje v celej spoločnosti bez ohľadu na zárobok, triedu, kultúrne zázemie a s ktorým sa treba vysporiadať rýchlo a účinne, aby sa eliminoval jeho výskyt v spoločnosti,

odvolávajúc sa tiež na rezolúciu Rady pre ekonomické a sociálne záležitosti č. 18 z roku 1991 z 30. mája 1991, v ktorej Rada odporučila rozpracovanie štruktúry vhodnej ako nástroj, ktorý by sa v medzinárodnom meradle explicitne venoval problematike násillia páchaného na ženách,

vítajúc zásluhu ženského hnutia na tom, že sa pritiahla pozornosť spoločnosti na podstatu, vážnosť a veľkosť problému, akým je násillie páchané na ženách,

súc znepokojení tým, že možnosti žien na dosiahnutie právnej, sociálnej, politickej a ekonomickej rovnoprávnosti v spoločnosti sú obmedzené okrem iného aj pretrvávajúcimi a endemickými násillím,

súc presvedčení, že vzhľadom na horeuvedené je nutné jasne a komplexne definovať násillie páchané na ženách

a jasne stanoviť práva zabezpečujúce odstránenie násilia na ženách vo všetkých formách ako záväzok jednotlivých štátov, za ktorý preberú zodpovednosť, ako aj dobrovoľný záväzok medzinárodného spoločenstva na odstránenie násilia na ženách,

slávnostne vyhlasuje túto Deklaráciu o odstránení násilia na ženách a nahliavo žiada, aby bolo vynaložené maximálne úsilie na to, aby sa táto Deklarácia stala všeobecne známou a rešpektovanou:

Článok 1

Termín „násilie na ženách“ označuje pre potreby tejto Deklarácie akýkoľvek čin násilia, založený na rodovej nerovnosti, ktorého dôsledkom je, alebo ktorý smeruje k tomu, aby jeho dôsledkom bolo fyzické, sexuálne alebo psychické poškodenie trpiacej ženy, vrátane vyhrážania sa takýmto činmi, nátlaku alebo akéhokoľvek odňatia slobody, či už vo verejnom alebo v súkromnom živote.

Článok 2

Násilie na ženách treba chápať tak, že obsahuje všetky nasledovné, no nevyčerpáva sa tým:

- Fyzické, sexuálne a psychické násilie, ktoré sa vyskytuje v rodine, vrátane bitia, sexuálneho zneužívania dievčat členmi domácnosti, násilie súvisiace s venom, znásilnenie v manželstve, mrzačenie ženských genitálií a iné tradičné praktiky, ktoré škodia ženám, ďalej mimomanželské násilie a násilie súvisiace s vykorisťovaním;
- Fyzické, sexuálne a psychické násilie, ktoré sa vyskytuje v spoločnosti, vrátane znásilnenia, sexuálneho zneužívania, sexuálneho obťažovania a zastrahovania v práci, vo vzdelávacích inštitúciách a všade inde, obchod so ženami a nútená prostitúcia;
- Fyzické, sexuálne a psychické násilie, ktorého sa dopúšťa štát, alebo ktorému štát pasívne prihliada, a to bez ohľadu na to, kde sa toto násilie objavuje;

Článok 3

Ženy majú právo na to, aby v rovnakej miere využívali a boli ochraňované všetkými ľudskými právami a základnými slobodami v politickej, ekonomickej, sociálnej, kultúrnej, občianskej a každej inej oblasti. K týmto právam medzi iným patrí:

- Právo na život;
- Právo na rovnosť;
- Právo na slobodu a ochranu osoby;
- Právo na rovnakú ochranu podľa zákona;
- Právo nebyť nijakým spôsobom diskriminovaná;

- Právo na najvyšší dosažiteľný štandard fyzického a duševného zdravia;
- Právo na spravodlivé a priaznivé pracovné podmienky;
- Právo nebyť podrobenou mučeniu alebo inému krutému, neľudskému alebo potupnému zaobchádzaniu a trestu;

Článok 4

Štáty majú odsúdiť násilie na ženách a neuplatňovať žiaden zvyk, tradíciu alebo náboženské ohľady ako záväzok na vyhýbanie sa svojim povinnostiam odstránovať násilie. Štáty majú všetkými dostupnými prostriedkami a bez otáľania uplatňovať politiku odstraňovania násilia na ženách, a za týmto účelom majú:

- Zvážiť, ak to doposiaľ neurobili, ratifikáciu alebo prístupenie k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien alebo stiahnuť svoje výhrady voči tomuto Dohovoru;
- Vyhýbať sa akejkoľvek účasti na násilí voči ženám;
- Vynakladať aktívne úsilie na prevenciu voči násilium, na vyšetrenie všetkých násilných činov a v súlade s vlastnou legislatívou aj na potrestanie všetkých násilných činov spáchaných na ženách, či už tieto činy boli spáchané štátom samotným, alebo súkromnými osobami;
- Rozširovať trestné, občianske, pracovné a administratívne postihy v rámci domácej legislatívy na potrestanie a náhradu za ujmu spôsobenú ženám, ktoré sa stali obeťami násilia; ženám, ktoré sa stali obeťami násilia, majú byť sprístupnené možnosti dosiahnuť spravodlivosť, a legislatíva príslušného štátu má zabezpečiť, aby sa učinilo spravodlivosti zadosť a aby sa dosiahla náhrada škody za zlo, ktoré utrpeli; štáty majú tiež povinnosť informovať ženy o ich právach, aby tak mohli prostredníctvom týchto mechanizmov hľadať nápravu;
- Zvážiť možnosť rozpracovať národné plány na činnosť, ktorá pomôže ochrániť ženy pred akoukoľvek formou násilia, alebo zahrnúť opatrenia s takýmto cieľom do plánov, ktoré už v danom štáte existujú, pričom treba podľa možnosti spolupracovať s mimovládnyimi organizáciami, predovšetkým s tými, ktoré sa venujú tejto problematike;
- Komplexne rozvinúť preventívne stratégie a všetky také opatrenia v rámci legislatívy, politiky, administratívy a kultúry, ktoré zabezpečia ochranu žien voči akejkoľvek forme násilia a zabezpečia, aby v dôsledku rodovo necitlivých zákonov, násilných praktík alebo iných zásahov nedochádzalo k druhotnej viktimizácii žien.
- Zaručiť v maximálnej možnej miere, pokiaľ ide o možnosti krajiny primerané a v prípade nutnosti aj v rámci medzinárodnej spolupráce, aby ženy, ktoré sa stali obeťami násilia, a v prípade potreby aj ich de-

ti mali odbornú starostlivosť, ako sú napríklad rehabilitácia, pomoc pri starostlivosti o deti a prostriedky na ich výživu, patričnú liečbu, poradenstvo, lekársku a sociálnu starostlivosť, patričné materiálne vybavenie a programy, ako aj podporné štruktúry, a majú prijať všetky ostatné primerané opatrenia, ktorými by im bola zabezpečená bezpečnosť, ako aj fyzická i psychická rehabilitácia;

- Zahrnúť do rozpočtov vlád adekvátne zdroje na financovanie aktivít, ktoré by prispeli k odstráneniu násilia na ženách;
- Prijať opatrenia, aby úradníci a verejní činitelia, ktorí môžu presadzovať príslušné zákony v praxi a ktorí sú zodpovední za to, aby sa uskutočňovala politiky prevencie voči násilium a aby bol každý akt násilia vyšetrený a potrestaný, aby tieto úradníci a verejní činitelia dostali patričný tréning, ktorí by ich scitlivoval na problematiku žien;
- Prijať všetky patričné opatrenia, najmä v oblasti vzdelávania, ktoré by pomohli zmierniť sociálne a kultúrne vzorce správania mužov a žien a odstrániť predsudky, zvyklosti a všetky praktiky založené na myšlienke podriadenosti alebo nadradenosti jedného z pohlaví a na stereotypných rolách mužov a žien;
- Podporovať výskum, zhromažďovať dáta a tvoriť štatistiku najmä v súvislosti s násilím v rodine, ktoré by sa týkali rozšíreného výskytu rozličných foriem násilia na ženách, a podporovať výskum prípadov, povahy, vážnosti a následkov násilia na ženách; takúto štatistiku a výsledky výskumov sprostredkovať verejnosti;
- Prijať opatrenia na odstránenie násilia páchaného na ženách, ktoré sú násilium obzvlášť vystavované;
- Do predkladaných správ, ktoré sú vyžadované v súlade s platnými dokumentami OSN o ľudských právach, treba zahrnúť aj informácie týkajúce sa násilia na ženách a opatrenia prijaté s cieľom plniť túto Deklaráciu;
- Podporovať rozvoj patričných smerníc, ktoré by pomohli realizovať princípy nastolené v tejto Deklarácii;
- Uznať dôležitosť ženského hnutia a mimovládnych organizácií pri uvedomení si dôležitosti problému násilia na ženách a pri jeho zmiernovaní, a to v celosvetovom meradle;
- Uľahčiť a vyzdvihnúť prácu ženského hnutia a mimovládnych organizácií a spolupracovať s nimi na miestnej, národnej a regionálnej úrovni;
- Podporovať medzivládne regionálne organizácie, ktorých sú členmi, aby do svojich programov ako veľmi žiaduce zahrnuli odstránenie násilia na ženách;

Článok 5

Orgány a osobitné zastupiteľstvá OSN majú v rámci svojich kompetencií prispievať k tomu, aby vzniklo pove-

domie o právoch a princípoch, ktoré sú ukotvené v tejto Deklarácii, a aby sa dodržiavali, a za týmto účelom majú okrem iného:

- Podporovať medzinárodnú a regionálnu spoluprácu s ohľadom na definovanie regionálnych stratégií pre boj proti násilium, výmenu skúseností a financovanie programov, ktoré môžu pomôcť odstrániť násilie na ženách;
- Podporovať stretnutia a semináre, ktoré pomôžu vytvárať a zvyšovať všeobecnú informovanosť o probléme odstránenia násilia na ženách;
- Podporovať koordináciu a výmenu medzi zborními, ktoré sa zaoberajú ľudskými právami, v rámci systému OSN, aby sa účinne venovali tomuto problému;
- Do analýz o sociálnych trendoch a problémoch, pripravovaných organizáciami a orgánmi OSN, ako sú napríklad periodické správy o sociálnej situácii vo svete, zahrnúť aj prieskum trendov násilia páchaného na ženách;
- Podporiť spoluprácu medzi organizáciami a orgánmi OSN s cieľom zahrnúť do programov, ktoré OSN podporuje, aj problém násilia na ženách, najmä s cieľom informovať o tomto probléme skupiny žien, predovšetkým tie, ktoré sú najviac postihnuté týmto problémom;
- Podporovať vznik publikácií a príručiek o probléme násilia na ženách, ktoré by brali do úvahy opatrenia, spomínané v tomto dokumente;
- Pri plnení svojich mandátov s ohľadom na vytváranie nástrojov na dodržiavanie ľudských práv považovať problém odstránenia násilia na ženách za dôležitý a žiaduci;
- Pri riešení problému násilia na ženách spolupracovať s mimovládnyimi organizáciami.

Článok 6

Nič v predloženej Deklarácii nemá ovplyvňovať opatrenie, väčšmi prispievajúce k odstráneniu násilia na ženách, ktoré môže byť obsiahnuté v legislatíve konkrétneho štátu alebo v akomkoľvek medzinárodnom dohovore, zmluve alebo inom dokumente, ktorý v je štáte platný.

Násilie páchané na ženách sa nachádza vo všetkých formách života spoločnosti a je produktom patriarchálnej kultúry, v ktorej muž nekontroluje len spoločenské inštitúcie, ale aj telo ženy.

Kate Millett podčiarkuje, že patriarchát sa zakladá na zinstytucionalizovanom násilí sŕdiacom vo vnútri samotných právnych systémov, a tiež v nelegálnej interrupcii a v znásilnení (Millett 1970). Násilie je hlavným mechanizmom udržiavajúcim nerovnosť pohlaví v systéme vládnutia.

Humm, M.: *Slovník teorii feminizmu*. Semper, Varšava 1993.

Násilie. Diskusia o násilí voči ženám sa môže primerane viesť len na pozadí analýzy patriarchátu. Patriarchálne spoločnosti sú charakterizované hierarchicky štruktúrovaným vzťahom pohlaví, ktorý produkuje otvorené a skryté násilie. Násilie voči ženám treba interpretovať ako jeden aspekt tohto mocenského vzťahu, a nie jednoducho ako konanie jedného individua. Ženy sú v patriarchálnych spoločnostiach konfrontované s najrôznejšími formami násillia mnohorakými spôsobmi. K tomu patrí komercializácia ženského tela v reklame, násilie prostredníctvom jazyka (Trömel-Plötz 1984), možnosť každého jedného muža vyhrážať sa ženám násilím alebo ho realizovať, sexuálne obťažovanie na pracovisku, telesné násilie mužov na ženách, ktoré dovádza ženy do nemocníc a ženských domov, znásilnenie v manželstve a mimo neho, sexuálne zneužívanie, znevažovanie žien a diskriminácia prostredníctvom pornografie, celosvetový obchod so ženami a dievčatami, sexturistika, nútenie k prostitúcii a i. Ďalej sa budeme venovať podrobnejšie len niektorým formám násillia.

1. Sexualita - rodina

Pre patriarchálne spoločnosti je charakteristická mužská kontrola sexuality žien a ich schopnosti rodiť. Vlastná sexualita — (znovu)objavená ženami a rozvíjaná a utváraná podľa ich predstáv — nie je v patriarcháte možná. Sexualita sa musí realizovať podľa mužských heterosexuálnych predstáv. Postoj žien k svojmu vlastnému telu a k svojej vlastnej sexualite, nezávislý od mužov, sa pociťuje ako ohrozujúci, a preto spoločnosť nedovoľuje jeho rozvinutie. Ideologicky sa s týmto útlakom spája polarita kurvy a

sväťice, ktorá predovšetkým pre kresťanské ženy pripúšťa len jeden obraz ženy, obraz charakterizovaný napätím medzi Evou a Máriou. Pre „normálnu“ ženu neostáva žiadne miesto mimo alternatívy zvodkyne a nepoškvrnenej zbožnej ženy. V patriarchálnej logike muž „vlastní“ ženu a jej telo. Manželka je jeho vlastníctvom, ale aj chránkyňou jeho domu. Manželstvo a rodina ako zárodočná bunka štátu a spoločnosti majú za úlohu udržiavať tento poriadok. Preto sa žena v domácnosti a matka ocitá vo vzťahu závislosti od muža, ktorý už v zárodku umlčava všetky pokusy o nezávislosť a slobodu. Žena sa musí starať o reprodukciu muža. Musí ho „podporovať“, aby on mohol vonku v „nepriateľskom svete“ fungovať. Svoju „prácu z lásky“ (Bock/Duden 1977) mnohorakým spôsobmi podriaďuje mužovi, ktorému bezplatne neposkytuje len svoju produktivitu, ale za účelom sublimácie jeho pudov aj svoje telo.

2. Znásilnenie

Znásilnenie sa ako násilne dosiahnuté sexuálne uspokojenie muža pohybuje v rámci tejto patriarchálnej logiky nadvlády. Často je sprevádzané nenávisťou a agresiou voči žene. Muži nezriedka znásilňujú nie zo sexuálnej motivácie, ale pre hlboké pohrdanie ženami, ktoré nachádzajú uspokojenie v pokorovaní a násilnom podrobovaní ženy. Znásilnenie sa v patriarchálnej logike pokladá za gavaliersky delikt, a preto ženy ani od súdnictva, ani od polície nedostávajú dostatočnú ochranu. Keď sa znásilnené ženy odhodlajú tento čin oznámiť, často zažívajú počas výsluchov výmenu rolí, spôsobenú mužskou taktikou kladení otázok: Zo žalujúcej sa stáva obžalovaná, ktorej sa podsúva, že sa dostatočne nebránila alebo že muža zvädzala — napr. provokujúcim oblečením. Tak sa ženy opäť stávajú obeťami násillia, zatiaľ čo sa hľadajú všetky možnosti, ako páchateľa pozbaviť viny. Vo väčšine krajín nemajú manželky žiadne právne prostriedky proti znásilneniu manželom.

Ešte stále je veľa žien finančne a/alebo citovo závislých od mužov, s ktorými žijú, a preto je pre mnohé znásilnenie utpernia jediným riešením. Len máloktoým sa podarí konečné odlúčenie do násilníckeho muža. Na tom, že k odlúčeniu nedochádza častejšie, majú svoj podiel zákonodarstvo, ekonomická situácia žien, ženská socializácia, starostlivosť o deti, izolácia a chýbajúce alternatívy.

3. Sexuálne zneužívanie

Jedna z najrozšírejších foriem násillia s najväčšími následkami sa dotýka dievčat/chlapcov, ktorí sú sexuálne zneužívaní svojimi otcami, nevlastnými otcami, inými rodinnými príslušníkmi alebo susedmi či známymi. Sexuálne zneužívanie siaha od permanentného prekračovania hraníc detských pocitov hanblivosti až po znásilnenie a má mimoriadne devastujúci účinok na život dievčata/chlapca. Následky pre ďalší život sú dokázateľne závažnejšie a hlbšie ako napr. rozchod rodičov.

Oslobodenie z mnohorakých foriem násillia voči ženám a dievčatám nemožno, ako sa domnieva patriarchálna ideológia, dosiahnuť ľútosťou a precitnutím jednotlivých mužov, pretože násilie voči ženám nie je výrazom individuálneho zlyhania sebaovládania. Len keď bude násilie v jeho najrôznejších podobách pochopené ako výraz znásilňovacej mentality, skrývajúcej sa v logike a normalite patriarchálne organizovaných spoločností, je účinná pomoc možná.

Feministické teologičky môžu prispieť k objasneniu príčin násillia tak, že odhalia implicitné trpenie, resp. ospravedlňovanie mužského násillia, ktoré možno nájsť napr. v kresťanskom modeli manželstva alebo v určitých teológiách orientovaných na Boha Otca.

Rieger, R.: *Gewalt*. In: Gössmann, E. et al. (ed.): *Wörterbuch der feministischen Theologie*. Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, Gütersloh 1991.

Vnímavosť na agresora. Jedna zo stratégií, ktoré sa ženám najčastejšie predkladajú a ktoré dovoľujú udržať deštruktívny a ponížujúci kontext v oblasti podvedomia, sa zakladá na ponorení sa do vzťahovosti a na udržiavaní otvorených hraníc osobnosti. Ženy sa učia, že na to, aby mohli prežiť, musia mať preniknuteľné hranice a musia sa vymedzovať prostredníctvom vzájomných vzťahov s mužmi alebo prostredníctvom absencie týchto vzťahov. Psychické hranice, ktoré ženy rozširujú, nie sú hranicami individua, ale zväzku, pretože obsahujú vzťahy s mužmi a deťmi. A preto sa vlastne žena necíti ako kompletná osoba, ak nie je s niekým spojená.

Ako konštatoval Gelard Zuk (1972), tí, čo majú moc, zvyčajne odporúčajú racionálnosť a zásadovosť, a ostatní vzťahovosť a protektorstvo. V manželských konfliktach sa manželka môže odvolávať na vzájomnú starostlivosť, a manžel na logiku. No tá istá žena v kontaktoch s deťmi zdôrazňuje prednosť logiky, a utiekajú sa k citom ponecháva deťom. To znamená, že autonómia a vzťahovosť charakterizujú ľudí vo vzájomnom pôsobení, a nie v izolácii (Hare-Mustin a Marachek 1986).

Lenže aj vzťahové riešenia sú plné paradoxov. Susan Pollak a Carol Gilligan v roku 1972 skúmali obrazy brutálnosti v Teste tematickej apercepce (TAT), projekčnej technike, v ktorej má skúmaná osoba vymyslieť ľubovoľnú históriu na temu obrázkov zobrazujúcich určité psychické témy. Ukázalo sa, že ženy sa obávajú izolácie narastajúcej úmerne ich úspešnosti, a súčasne stotožňujú interpersonálny odstup s rastom ohrozenia brutálnosťou. Muži naproti tomu lokalizujú brutálnosť do situácií zbl-

ženia. Ak sú tieto závery skutočne správne a ak sa zovšeobecnia, potom ženy stoja pred šokujúcim paradoxom: nebezpečné môže byť pre ne rovnako zblíženie s mužmi, ako aj odstup od nich. Zo štatistik vyplýva, že v situáciách zblíženia sa väčšiny násillnosti dopúšťajú muži na ženách. Ženu ohrozuje rovnako ulica, ako aj domov, pretože potenciálnymi útočníkmi sú cudzí aj známi muži i partneri. Posledné uverejnené údaje Ministerstva spravodlivosti (Lewin, *New York Times*, 20. januára 1991) ukazujú, že v rokoch 1973–1987 sa znížil počet násillných činov spáchaných na osobách starších ako dvanásť rokov. Tento pokles sa týka najmä trestných činov spáchaných na mužoch. Ženy sú v súčasnosti šesťkrát viac vystavené násilliu kriminálneho charakteru zo strany svojich najbližších. Obeťami sú najčastejšie ženy čiernej rasy z prostredia mestských chudob.

Psychologická literatúra aj klinické pozorovania dokazujú, že ženy, ktoré boli v detstve týrané, rozvíjajú v sebe väčšiu závislosť od osoby, ktorá ich týrala, a sú na ňu vnímavejšie. Tento pomer sa prenáša aj na potenciálnych ubližovateľov. Je to obranný mechanizmus, ktorý nazývam „vnímavosť na agresora“. Judith Herman konštatovala: „*Obeť krivomilstva sa stávajú archetypovo ženské: sú naplnené sexom, hoci nepociťujú radosť zo spoluzitia, často sú obeťami, ale neprestávajú hľadať zatratenie v láske k dominujúcemu mužovi, pohrdajú sa sebou aj inými ženami, majú sklon tvrdo pracovať, ustavične sa podolať a obetovať. (...) Vo vlastnom tele nesú stály trest za zločin spáchaný na nich v detstve.*“ (In: *Father-Daughter Incest*. 1981, s. 108, podč. E. K.)

Štatistiky aj klinické pozorovania dokazujú, že deti mužského pohlavia, ktoré boli v detstve týrané, majú sklon identifikovať sa s agresorom a v dospelosti opakuju jeho správanie. V podstate ženský (antigonický) štýl zápasu so strachom vo svete, kde žena obvyčajne nemôže byť agresorom, spočíva v hľadaní bezpečia prostredníctvom skrývania sa, robenia sa neviditeľnou, ale aj prostredníctvom kompulzívnej vzťahovosti. Mužský (oidipovský) štýl predstavuje hľadanie bezpečia prostredníctvom necitlivosti voči pocitom a obavám potenciálnych obeť, čo znamená relatívne eliminovanie empatie. V terapeutických programoch pre osoby ubližujúce druhým je jednou z hlavných úloh naučiť ich empatii tak, aby pochopili, že pocity ostatných ľudí sa odlišujú od ich vlastných a sú hodné úcty. Absencia empatie je jednou z normálnych čŕt mužskosti, tak ako vnímavosť na agresora predstavuje zvyčajný aspekt ženskosti. Brutálne činy a prípady týrania sa od normality odlišujú iba stupňom.

Každý klinik môže potvrdiť, že v manželskej alebo rodinnej terapii práve žena najčastejšie cíti zodpovednosť za manželský zväzok a domnieva sa, že je to jej neúspech, ak sa partnerom nedarí v manželstve, alebo ak sa v rodine objavujú problémy. Zvyčajne sa o terapiu snaží žena. Jean Baker Miller píše: „*Sebaúcta dievčata je založená na pociťe, že je časťou nejakého zväzku a stará sa oň.*“ (In: *The Development of Women's sense of self*. 1984, s. 5.) Debakel zväzku je jej osobným neúspechom a zahanbuje ju ako ženu. Muž taktiež pociťuje stratu zväzku, ale nepociťuje stratu seba samého. Aj v absolútne zvyčajných klinických situáciách pociť vlastnej hodnoty mnohých žien — či si to už priznajú, alebo nie — bezprostredne závisí od toho, či zostanú v danom zväzku. U mužov k takejto korelácii nedochádza.

Hoci sa ženám pripisuje väčšia vzťahovosť a zaangažovanosť na zväzkoch, podľa všetkého práve muži potre-